

עולם התלכה

מכון
סמיכה

כ"ג כסלו תשפ"ו

שבת קודש פ' וישב

גיליון נ"א

עולם התשובה

לקט שאלות ותשובות

עולם התפלה

ראש ישיבתנו הרב מנחם מענדל פרעפקאט רב ומו"ץ בניו הייבן

Menorah Indoors or outdoors

Rabbi M.M Prescott Rosh Yeshiva Machon Smicha

Question: As a part of our shlichus, we arrange a public menorah lighting every year in the center of our city. Yet at home, I light my menorah indoors and not outside because today is still considered a sha'as hasakanah. Should I be lighting publicly, and then light privately or should we go back to ikar hadin of lighting outdoors?

Answer: The question of where to place the menorah reflects on how halacha evolves in response to external circumstances adapting to times places.

The Gemara^[1] teaches: "The ner Chanukah should be placed at the entrance of one's home, outside. If one lives upstairs, it should be placed at a window facing reshus harabim.

B'shaas hasakanah, in a time of danger, it is sufficient to light it on one's table." Sha'as ha-sakanah refers to times when local authorities or non-Jewish neighbors opposed public observance of Mitzvos.

It would stand to reason that during the calmer periods of our long galus the menorah was lit outside. And indeed, this is still the practice of many Jews in Eretz Yisrael. However, in chutz la'aretz, the practice is otherwise. Even during peaceful times virtually everyone light indoors — some near a window, some near the doorway, but always inside.

This is sourced in the minhagim of the Rishonim. In 13th-century Spain, the Rashba described lighting indoors as the standard minhag. Even earlier, in 11th-century Germany, Rabbeinu Yoel recorded that Jews there lit indoors as well. In Italy, too, the Shiblei HaLeket (of Rome) mentions the minhag.

Indoor lighting was undoubtedly the prevailing minhag throughout the Ashkenazic world. The Rema^[2] acknowledges this when he writes, "In our times, when we all light indoors..." — essentially giving formal support to the old minhag.

Yet the question remains: Why do we light indoors today? While it's true that antisemitism always lingers in the background, it's highly unlikely that outdoor lighting will cause any harm today. In places like the United States, religious expression is accepted and even encouraged, and public menorah displays are typically welcomed.

Continues on page 3

[1] מס' שבת (כא, ב)
[2] סימן תרמג (סעיף ז)

הגר"מ סולוביץ'יק

זמן שאלת גשמים בדרום לקו המשווה

פתיחה

בסימן הקודם הבאנו הכרעת הפוסקים שאין זמן שאלת גשמים משתנה לפי צורך המדינה, אלא כד מדינות שבחוצה לארץ נגרות אחר בבל שבה מתחילים ביום ששים לתקופה. וזמן הפסקת שאלת גשמים הוא ביום ראשון של חג הפסח. ואף שהרא"ש רצה להנהיג אחרת בארצות אשכנז וספרד, חברו עליו חכמי דורו ולא הניחוהו, ולבסוף הסכים להם.

אמנם נשאר לנו לבאר הדין במדינות שבחצי הכדור הדרומי, כאוסטרליה, ברזיל, דרום-אפריקה, וארגנטינה, אשר טבעם הפוך לגמרי מארצות שבצפון, בחדשים תשרי עד ניסן, כאשר יהודים מכל רחבי העולם מתאספים לבקש "תן טל ומטר לברכה" - שם שורר הקיץ, השמיים בהירים, והגשם עלול להזיק. ובין פסח לסוכות, כאשר הם נמצאים בעיצומו של חורף קר וגשום, כל תפוצות ישראל כבר הפסיקו להזכיר ולהתפלל על המטר.

ולכן, ניתן לומר שאינו דומה לארצות אשכנז וספרד שבהם הורה הרא"ש שלא לשנות, כי בהן מחזור העונות תואם לשל ארץ ישראל וארצות אחרות, רק שהם זקוקים ליותר גשם. אבל כאן, מחזור העונות הפוך, ואולי זה גורם שנינו בזמן שיש להם לשאול גשם.

ראשית הדין - מדינת ברזיל

השאלה נידונה לראשונה על ידי הגאון רבי חיים שבתי (שו"ת תורת חיים חלק ג סימן ג) [1], מגדולי רבני סלונקי, שנשאל מבני קהלה החדשה שהוקמה בברזיל לראשונה במאה ה"ז. השואל תיאר טבע המדינה זו שמזג האוויר בה הפוך ממדינות שבצפון, ושאלתו כיצד לנהוג בשאלת מטר, כי בזמן שכל ישראל שואלים מטר, מדינתו חם ויבש, ובזמן שצריכים גשם, שאר ישראל חדלו מלשאול.

בתחילה צידד התורת חיים, על פי דברי סברת הרא"ש (קודם החזרה) שכתב שאם מדינה שלימה צריכה לגשם אחר הפסח ממשכיכם בשאלת גשמים. כן במדינת ברזיל, ישאלו לאחר הפסח כיוון שצריכים אז לגשם. אבל לאחר העיון הכריע התורת חיים שלא ישאלו אז כי אין לשנות ממנהג שאר ישראל. והטעם, חזק, שהרא"ש בעצמו לא הורה למעשה כדבריו אלא כאשר חכמי דורו שלא לשנות. ועוד כתב, שאפילו להרא"ש, אין בני ברזיל חשוב כארץ שלימה לענין זה, שקהילת היהודים קטנה היא, ודינם כיחידים בלבד ושואלים רק בשומע תפלה כבני גינון[2].

אמנם, לענין אם ישאלו בין סוכות לפסח - בימות החמה שלהם, הורה להם שלא יעשו כדרך שאר חוצה לארץ ולא ישאלו אז, וזה לשונו: "כלל הדברים שנראה שבאותו מקום הנזכר בשאלה אין להם להזכיר ולשאול גשם בברכת השנים בכל השנה מטעמא דתביבנא, אלא אם יצטרכו גשמים בימות החמה מפסח ואילך ישאלו בשומע תפלה."

הדין חוזר וניערר

ובגלל מיעוט של יישובים יהודיים בארצות הדרום בימי קדם, קשה למצוא תשובות נוספות לשאלה זו. אך לאחרונה, ככל שקהילות ישראל החלו להתייחד במקומות אלו, כך החלו לדון בכך יותר.

למשל, כעבור יותר ממאתיים שנה, הגאון רב עזרא הכהן טראב מסלתון, מרבני דמשק, נשאל שאלה זו (שו"ת מילי דעזרא סימן י) מקהלת בואנוס איירס שבארגנטינה שהיו מלפנים מבני עירו בדמשק ובאו שם וייסדו יישוב חדש. והורה להם לנהוג כדעת התורת חיים הנ"ל. והוסיף שם שבזמנים שצריכים לגשם לא רק שרשאים לשאול בשומע תפלה, אלא מוטלת גם חובה עליהם לשאול. גם הגאון רב שאול דוד סתהון רבה של בואנוס איירס (שו"ת דבר שאול סימן ג) הורה כן לבני קהלת.

ובאותה התקופה, עם התפשטות היישוב היהודי באוסטרליה ובניו זילנד, גם אצלם נתעוררה השאלה מחדש. קהילות שלמות כבר הוקמו בארצות אלו באותו הזמן, ובקשו לדעת כיצד ינהגו למעשה. בתחילה פנו על רבני לונדון, והורה להם רבי נתן אדלר אבד"ק לנודון[3]. כדברי התורת חיים לבני ברזיל, שאין להם לא להזכיר ולא לשאול בין בימות החמה ובין בימות הגשמים. ובעת הצורך, ישאלו בשומע תפלה.

אולם בשנת תרנ"א, כשעלה הגאון רבי אברהם עבר הירשאוויץ למלבורן, ובה כיהן כמו"צ בקהילת "שומרי אמונים", ערער מיד על המנהג, משום שלדעתו אין לדמות אוסטרליה לברזיל, שבאוסטרליה הארץ זקוקים לגשמים כל השנה, לא רק בימות הגשמים שלהם, ולפיכך יש להם להזכיר ולשאול כבני שאר חוצה לארץ. למה דבר דומה, לארץ מצרים וערי הודו, שכתב עליהם הכף החיים (מובא לקמן) שאף שאין זקוקים לגשם מ"מ כיוון שאין המים מזיקים להם הולכים אחר מנהג רוב העולם. כן הדבר, לדעתו, לענין אוסטרליה, זה לשונו (בספרו בית אברהם עמוד יג): "הגשמים נצרך להם מאוד פה במדינה כל

מבוך סימיה – עולם ההלכה נגיש לכל אחד

השנה, וטובים לבריאות ובפרט בימים שכל בני הגולה מזכירים ושואלים חיים המה להיושבים פה במדינה, האשל אברהם יתן טעם על בלי לשאל במקומות שפירטיב אהרטיב והנפך להם לחלים רעים ור"ל, ופה במדינה יפירו פיהם אז מלמקיש, וישמחו לקול הגשם כי ירטיב האויר ונוח להם מהשרב הגדול."

ולשנה הבאה, שנת תרנ"ב, פנה הרב הירשאוויץ אל רבו הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור מקובנה זצ"ל, והסכים על ידו, וזה לשונו:ו"עיד מה שנהגו בעירו לבלי לשאול ולהזכיר גשם, וכתב כת"ר כי זה הא טעות, כן דעתי ג"כ דעפ"י דין הם חייבים להזכיר ולשאול גשמים וכמו במדינתנו ואף במקומות שאין צריכים לגשמים גם כן צריכים להזכיר ולשאול גשם בימי החורף כמבואר בשו"ע ס' קי"ז בלי שום חולק, ולדברי השו"ע אנו שומעין, וכן נהגו בכל המדינות ובכל תפוצות ישראל בכל מקומות מושבותיהם, ויפה הורה כת"ר ואין לשנות."

^{**מה טיבה של אוסטריה**}

וכדברי הגאון מקובנה, כך היתה מסקנת הגאון הרב שמואל סלאנט זצ"ל רבה של ירושלים באותה התקופה. שנשאל בזה לראשונה על ידי אנשי סידינ אוסטריה, והם תיארו לו את טבע ארצם כך: "מאחר חל הסוכות עד סוף ניסן זיקוק הגשמים לבריאות הגוף וליבול האדמה". ועל פי תיאור זה הישקו להם תחלה שלא יאמרו שאלת גשמים לא בימות החמה ולא בימות הגשמים. אלא שחילק בין שאלה והזכרה והורה להם שבימות הגשמים של שאר העולם, יזכירו גבורות גשמים[4], וזה לשונו:לא ישאלו גשמים טל ומטר לא בימות החמה ולא בימות הגשמים וכו' אכן בהזכרה יזכירו גבורות גשמים והיו ספק ראוץ שגם שמה ישאלו גשמים גם חג הסוכות כנהוג בכל תפוצות ישראל."

אך כשהובאה תשובה זו לפני הרב הירשאוויץ, פנה אל הגר"ש סלאנט והסביר לו שמה שתיארו לו בני סידינ, אין הדבר כן, אלא גם בימות החמה של אוסטריה - דהיינו מתשרי עד ניסן - הגשמים הם גשמי ברכה הן לבריאת הגוף והן ליבול האדמה. ובמענה למכתבו, השיב לו הגר"ש סלאנט וכתב לו כי לפי הדברים שהוא מסביר, "בודאי בלי ספק ראוץ שגם שמה ישאלו גשמים גם בברכת השנים ותן טל ומטר וכפי אשר הורה ידידי הרב הגאון דקאוונא ג"י."

לפי האמור, אין כל מדינות דרום שוות, אלא כל ארץ ארץ כפי טבעו. מדינות דרום אמריקה, כברזיל וארגנטינה, שבהן גשמי הקיץ מזיקים, עליהם לנהוג כהוראת התורת חיים שלא לשאול כלל כל ימות השנה זולת בשומע תפילה בעת הצורך. אבל באוסטריה, שגשמיה לטובה כל השנה, ישאלו כבני שאר חוץ לארץ.

^{**כולם שואלים בשוה חוץ ממקום שגשם זמיק**}

וכן סיכם הכף החיים (בסימן קיז ס"ק יז) את כל הנושא בכמה שורות, שכל המדינות הקרובות והרחוקות, כולם ישאלו את הגשמים בשוה - בימות הגשמים של קולוב הצפוני, זולת במקומות שבהם הגשם מזיק שהם לא ישאלו אז, וזה לשונו:"חידים הצריכים למטר בימות החמה אין שואלין כו', משמע דה"ה נמי במקומות הרחוקים שמתחלף להם הזמן ויהיה הקיץ בימות הגשמים והחורץ בימות החמה כו' אין שואלין בברכת השנים אלא בשומע תפלה, דכ"חידים דמו. ומשמע ג"כ בדמי הקיץ שלהם שואלין גשמים כמו רוב העולם, ואע"פ שהם אין נצרכין לגשמים. וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות תפלה דין ט"ז שכתב אבל בשנער ובסוריא ובמצרים וכו' שואלין ביום ס' אחר תקופת תשרי עכ"ל. ומצרים אי"צ לגשמים כידוע, ואפ"ה שואלין כמו רוב העולם וכו' וכן המנהג פשוט בכל ערי הודו ואע"פ שא"צ מטר בימות הגשמים אלא בימות החמה אומרין משיב הרוח ביום ח' עצרת ושואלין גשמים מיום ס' של תקופות תשרי עד הפסח, ומשם ואילך פוסקים לומר מוריד הטל וכמו רוב העולם.

מיהו אם יש מקום שמזיק להם הגשם מתשרי עד ניסן שיבא ע"י זה חוליים רעים ור"ל, משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"י המשניות כו' דאין להם לשאול גמשים בימים ההם אלא אומרים כמו בקיץ. ורק בזמן שגנרץ להם שואלים בשומע תפלה..."

^{**קשה לדון טבע כל ארץ לעצמה**}

אלא שלפי הנ"ל חסרה לנו הנהגה קבועה לארצות הדרומיות, אלא כל ארץ נידון לעצמה, אם הגשם מזיק להם אם לא. וקשה להכריע בדברים אלו התלויים במציאות וטבע לכל מקום ומקום לעצמה, בפרט שאם יטעו בהכרעתם פעמים שלא יצאו י"ח בתפלתם. וכבר

העיר על זה בשו"ת מנחת יצחק (חלק ו סימן קעא), וזה לשונו:"והנה אם יש ספיקא דמציאות אם מזיק או לא, יש לדון האין להתנהג, לדכאוי בכל אופן שנעשה לומר או שלא לומר יש ספק אם יצא אף בדיעבד. אם יהיו בשב ואל תעשה, אם עפ"י דין צריכים להזכיר ולשאול אף בדיעבד חוזר וכדנפסק ההלכה בש"ע ופוסקים (סי' קי"ד וקי"ז), רק לנוסח ספרד דאץ בקיץ אומרים מוריד הטל אם כן אם אמר מוריד הטל יצאו וכדאיתא שם (סי' קי"ד), מה שאין כן בשאלת ותן טל ומטר, וכן לאידך גיסא אם יהיו בקום ועשה וע"פ דין אין צריך להזכיר ולשאול לא יצא בדעבד כדאיתא שם."

ובגלל בעיה זו, הביא בסוף את הוראת הגר"י מסאטמאר זצ"ל לבני ארגנטינה שלא ישאלו מטר בברכת השנים רק בשומע תפלה - מיום ששים לתקופה ועד חג הפסח - ועל ידי כך ניצל מכל ספק, שאם הדין לשאול יוצא בדיעבד כששואל בשומע תפלה. ואם אין הדין לשאול, אין בכך פגם כי בשומע תפלה יכול אלא לבקש וע"פ שירצה. אלא שכתב דדי לנו להורות כן ליחיד בתפלתו כדי לצאת חובתו בדיעבד, אבל הש"ץ בחזרתו לא ישאל כלל.

וראה בקובץ נזר התורה (סיון תשס"ג עמוד רמט) ששם הובא לשונו של הגר"י מסאטמאר במברק ששלח לארגנטינה, וזה הלשונו:טל ומטר יאמר רק יחיד בשומע תפלה. בעל תפלה לא יאמר."

ומכל מקום, בסיום התשובה לא רצה המנחת יצחק להחליט דבר ברור בדבר, והציע שיחקרו עוד בהענין, וזה לשונו:יל"ז זה כתבתי כפי העולה עפ"י חווי"ד לפרש פסק מרן רבינו שליט"א, אבל לא אוכל להחליט דבר ברור בזה מחמת שאין עתי עמי לירד לעומקו של הלכה כעת, על כן יברר כל דבר שרוש בזה אצל הרב הגאון מוה"ר אברהם לייטנער שליט"א שעסק בעת ישיבתו באחד מהמדינות כאלה, והוא ה"י השואל בתשו' שבט הלוי שם."

^{**דין אחד לכל חוצה לארץ**}

ולאידך, רבים מן האחרונים תפסו דרך אחר, והוא שאין לשנות מנוסח שטבעו חכמים, ואף למדינות שבדרום אין לעשות יוצא מן הכלל, אלא כל העולם נגדר אחר רוב יישובו של עולם. וזה על דרך שכתב הר"ש"ב שאין בידינו להוסיף זמנים לשאלת גשמים ואין לנו אלא הזמנים שתקנו חכמים. ולפיכך, כל מדינות שבדרום יעשו כשאר המדינות לשאול מיום ששים לתקופה עד חג הפסח. ומה שטענו החולקים הלא גשמים בימות החמה סימן קללה, אין זו טענה, כי לא לחנם טבעו חז"ל "ותן טל ומטר לברכה", שאין הבקשה אלא לגשמים של ברכה, ואם אינם לברכה לא יבאו. ועוד, שיכול לכוון שיבאו גשמים במקומות אחרים שהם אכן לברכה[5]. [ובימות הגשמים שלהם, שהוא אחר הפסח, יכולים לשאול בשומע תפלה כפי הנצרך, אן לא הש"ץ בחזרתו כמש"כ הט"ז בסימן קיז].

^{**ותן טל ומטר - לברכה ולא לקללה**}

הגר"ימ אהרנברג (בשו"ת דברי יהושע חלק ב סימן יד) תפס דרך זה, והורה כן לאנשי ארוגואי, ובלבד שלא ישנו את המנהג במקומות שכבר נקבע אחרת, וזה לשונו:דבכל מקום שעדיין אין מנהג קבוע - לא ישנו ממה שכתוב בש"ע, שבחוצה לארץ שואלין מיום ס' לתקופה לתקופת תשרי עד הפסח בברכת השנים, ולא יחושו למה שבמקום ההוא מזיק [ואם יתכוונו במחשבתם להארצות שצריכין אז גשמים ובפרט לארץ ישראל הנה מה טוב] ואלאחר הפסח אם יצטרכו לגשמים יכולים לשאול בתפלת לחש בשומע תפלה אבל לא בחזרת השש"ץ. אך במקום שכבר הנהיגו באותה העיר כדעת התורת חיים שלא לשאול, קשה לשנות המנהג מאחר שנקבע עפ"י הוראת חכם הגאון בעל התורת חיים זצ"ל אע"פ שהיא כנגד פסק הש"ע אבל גם לפי מנהגם דוקא בזמן שהגשמים מזיקין, אבל אח"כ אם עדיין הוא קודם הפסח צריכין לשאול בברכת השנים, אפילו אם גם אז עדיין א"צ לגשמים. ולענין הזכרת מוריד הטל, יתחילו להזכיר באחרון של חג ולא יפסיקו אפילו בזמן הקציר."

גם הגר"מ שטרנבוך (תשובת והנהגות חלק א סימן צה) נוקט כן, והורה לתושבי קייפטאון, דרום אפריקה, שאף אם אכן הגשמים הם לקללה ח"ו בימות החמה שלהם, מ"מ לא ימנעו מלשאול גשמים, ולא יחושו לדבר כי הבקשה הוא רק לגשמי ברכה, וזה לשונו:"ואני נשאלתי מקייפטון בדרום אפריקא, שהגשמים לדברי השואל קללה בחורף דאדץ ישראל, אימתי להזכיר טל ומטר, ולדעתי יאמרו גם שמה ותן טל ומטר כמו בארץ ישראל ואין

לחשוש שזהו קללה, שאומר "ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה", שמתפלל לגשמים שהם לברכה דוקא, והיינו בארץ ישראל וברוב העולם שהם רכה ולא במקומו, ומקדק לומר ושבענו מטובה והיינו בארץ ישראל וכשצריכים גשם בקיץ יאמרו בשומע תפלה וזהו עיקר לעי"ד שאין לשנות המטבע שטבעו חז"ל, שהם קבעו כפי הנצרך בא"י ולרוב העולם, ולא הלכו בזה אחר היחידים, וסמכו ע"ז שמבקש רק על גשמי ברכה וכו"ל."

ומעתה בקייפטון נראה עיקר יותר שהמציאות היא שאין הגשמים סימן קללה בחורף שבעולם, אבל אף אין הם סימן קללה דעתי כמ"ש לא לשנות מהעולם, ואין לחשוש שהלוא מפרש ותן טל ומטר לברכה דוקא לאפוקי מקומו, וקאי בעיקר לארץ ישראל ואין לשנות בשום אופן בברכת השנים וכמשי"ג."

ובתשובה אחרת (חלק ג סימן מב), הסביר שבימות הגשמים שלהם בזמן שהם צריכים גשמים, יש עליהם חיוב מעיקר הדין לשאול גשמים בשומע תפלה, כיון שיש דעות הסבורים שצריך לשאול בזמן ההיא [והביא בשם הגר"ח מבריסק שזוהר בזה] אלא שבברכת השנים לא ישאלו, כי למעשה אין משנים מנוסח הקבוע.[6]

^{**ההוראה לתושבי ניו זילאנד**}

מדברי הג"ר צבי פסח פרנק (הר צבי או"ח חלק א סימן נו) לאנשי ניו זילאנד נכפנו אלו מה לעשות עם שאלת גשמים, משמע שגם הוא נקט כסברא הנ"ל. כי הורה להם בפשיטות להתנהג כשאר חוצה לארץ מבלי צורך להכנס לדיון אם הגשמים טובים אם לא. וזה לשון תשובתו:"תשובה, שאלה מעין זה נמצאת בתשובת הרא"ש (ככל ד אות ו), ודעת הרא"ש היא כי במדינה כזאת יאמרו אחרי הפסח ותן טל ומטר. אבל הוא בעצמו אומר אע"פ שכן דעתו אבל דבריו בזה לא נתקבלו. והב"י כתב נהי דלכתחילה לא קיי"ל כוותיה, כיון שנתפשט בתפוצות ישראל דלא כוותיה, מ"מ בדיעבד אם יחיד טעה ושאל מטר בברכת השנים אינו מחויב לחזור ולהתפלל אלא בתורת נדבה. וכן הסכימו האחרונים.

ולכן במדינת ניו זילאנד אל תשנו ממנה ישראל בכל התפוצות שאחרי סוכות תאמרו ותן טל ומטר ואחרי הפסח תאמרו ותן ברכה ולא ותן טל ומטר, וכן לא תזכירו משיב הרוח ומוריד הגשם כמבואר בשו"ע (סימן קיז), וכן הוא בערוך השלחן (ולא כמו שכתבתם שבעל ערוך השלחן פסק שיש לומר אחרי סוכות ותן ברכה ואחרי פסח ותן טל ומטר). וכתב עוד שכל המפקפק בזה ראוי לעונש, ורק אם יחיד טעה ואמר אחרי הפסח ותן טל ומטר אינו חוזר כי לענין בדיעבד חוששין לדעת הרא"ש ואין מחזירין אותו."

ומלבד סברות הנ"ל, יש שמציינים כי לאחרונה, בהתקדמות המצאות טכנולוגיה יש אפשרות לנצל גשמים גם בקיץ באופן שלא יזיקו אלא יתאספו באיחסון לשימוש שאר השנה. ואם באנו להתחשב בכך, נמצא שגשמי קיץ אכן אינם סימן קללה בקיץ של בני דרום (עייני ילקוט יוסף הל' תפלה סימן קיז, הערה אות כ).

^{**סדר העונות נהפך הוא**}

עד הנה היו דברינו על דיון הפוסקים היאך להתחשב עם קביעות זמן שאלת גשמים בארצות שהן צריכות גשמים חוץ לזמן הקבוע. אך מצינו סברא מחודשת בדברי הגר"ש וואזנר (שו"ת שבט הלוי ח"א סימן כא) שאחר הצעות רקע הסוגיא - הראשונים והאחרונים, כתב שאולי מדינות שבדרום הכזור, כאשר שואלים מטר לאחר הפסח אין זה חוץ לקביעות הזמן, אלא הוא הזמן שלהם.

ומבאר, שכל מה שנשאו ונתנו הראשונים - ושפסקו אחריהם השו"ע שאין לשנות זמן שאלת מטר אף במדינות הצריכות, במה דברים אמורים במדינות שבהן סדר עונות השנה דומה לשל ארץ ישראל אלא שהקור וחום מאחר או מקדים לבא. אבל המדינות שבדרום לקו המשוה, בהן מתחלף סדר השנה לגמרן, שהחורף שם קיץ שלגן, והקיץ הוא חורף שלגן. וכיון שעיקר תקנת שאלת מטר הוא להאמר בימות הגשמים, קרוב לומר שימות הגשמים שלהם הן הן הזמן של שאלת גשמים. וזה לשונו:ו"אען ואומר, הנה מה דפשיטא ליה לכ' דאסור לכל לשאול בין פסח לחג עפ"י המבואר בשו"ע סימן קי"ז סעיף ב', לדידי לא פשיטא כלל כו' אמנם דבר פשוט מאוד דכל זה דוקא כבגון גינה כו' שוה בזה לא"י או לבבל כו' אלא שיוצא מן הכלל במה שהיא צריכה גשם אפילו בתמוז. כו' אבל אנה מצא כבודו שבמקום שנהפכו הזמנים

^[1] וכדברי הובאו באשל אברהם או"ח (סימן קיז), אלא הגירסא שם קצת משובש

^[2] כמובן, לפי סברא זו, ישתנה הדין בזמנינו שמתגוררים בארץ ברזיל קהילות גדולות שאות אכלי יהודים כ"י

^[3] ראה בתורת מנחם התוודות תשמ"ג (חלק א עמוד שצט), שמשם נאסף המקורות הנ"ל

^[4] וראה בבצל החכמה (חלק ו סימן פה) שהעיר על פרט, וזה לשונו: אגב אמיאני להעיר במה שהורה המהר"ש שאלנט (אות יב) דמתשרי

לגמרי, וימי הגשמים אחר הפסח כו' א"כ הם צמאם לגשמים כמו אנחנו כו' ולא יצאו מדרך העולם כלל כו', ולא מצאתי לשום פוסק מפורסם שיאמר שאסור אז לשאול, כי כל מה שדברו הפוסקים בזה היה ממדינות הסמוכים לאה"ק וממדינת אירופא שכולם שוין בזה שהקיץ הוא קיץ שלנו והחורף הוא חורף שלנו."

ומביא השבט הלוי ראייה מלשון הרמב"ם בפירוש המשניות (תענית פרק א משנה ג), שכתב "כי יש ארצות שזמן הגשמים שלהן שונה", כלומר, שקביעות זמן כל עונת הגשמים הוא שונה. ומשמע שם שיש להתאים להם את זמן השאלה לימות הגשמים שלהם.

שאלת גשמים בעונת הגשמים ככל שהיא

ועל פי זה מיישב את הסתירה הידועה בין דברי הרמב"ם בפירוש המשניות לדבריו בהל' תפלה (פ"ב הי"ח) שהארכנו עליה בסימן הקודם [7]. וזה לשונו: "דוק בלשון הרמב"ם כו' מקומות שהם צריכים לגשמים בימות החמה, דהיינו שגם אצלם ימות החמה, אלא שבזה יצאו מסדר שאר העולם כו' אבל אם אצלם באמת ימות הגשמים בכל הסימנים כו' בזה ודאי צריך לשאול כהלכה בברכת השנים."

כלומר מה שפסק הרמב"ם בהל' תפלה לשאול רק בשומע תפלה, זה רק במקומות בודדות הצריכות גשם גם בימות החמה האמיתית, כעין נינוה. אך בדרום לקו המשווה, אין זה מקום בודד הצריכה גשם, אלא הרי הוא כפי סדר העולם, שצריכים גשם בימות הגשמים. ומסיים דבריו בתקיפות: "אין לך מילתא דתמיהה יותר מזה לשקר בתפלתו, כיון דבתפילה על דרכי אותה מדינה דנים ומתפללים כו' להזכיר בימות הגשמים ושלא להזכיר בימות החמה, אין זה שינוי מטבע כלל וכלל."

לדבריו, אין כל חשש של שינוי ממטבע שטבעו חכמים כששואלים מטר לאחר הפסח ממדינות הדרומיות, אדרבה זו היא מטבע שטבעו חכמים - לשאול בימות הגשמים [8].

אבל מתוך ענוותנותו לא רצה להחליט כן למעשה, ומסיים: "ומי"מ מש"כ דצריך לשאול ולהזכיר בימות הגשמים שלכם אחרי הפסח, לא סמיכנא למעשה עד שישכים עמי גאון מפורסם, אף שהדברים נראים בעיני פשוטים, ואף שהיה מקום לפלפל ולסלסל בדברי כבודו ה"ו, אבל זמני יקר מאד, וה' ברחמי ישים חלקינו בין העושים לשמה ואל נכשל בדבר הלכה."

ואגב, יש לעיין לפי שיטה השבט הלוי באיזה יום של פסח יתחילו בשאלת גשמים, אם בראשון ביום ששאר העולם אומרים תפלת טל, או שמא ימתינו עד יום האחרון כשם שמעכבים תפלת גשם עד שמיני עצרת. וכן להיפך, האם יאמרו תפלת טל בראשון של סוכות או בשמיני עצרת.

דעת כ"ק אדמו"ר ז"ע

כשהגיעו אג"ש לאוסטרליה לא היה להם הנהגה מיוחדת בענין שאלת גשמים אלא נהגו כתושבי המדינה לשאול גשמים כשאר ארצות חוצה לארץ על פי פסקו של הרב אברהם עבר הירשאוויץ ורבי יצחק אלחנן מקוונה והגר"ש סלאנט. אך בהתוועדות ט"ו באב שנת תשמ"ב עמד כ"ק אדמו"ר ז"ע על סוגיא זו - דרך משא ומתן לא בתור הוראה, וגילה דעתו שנח יותר בסברת השבט הלוי, שמדינות הדרומיות ישאלו גשמים בימות הגשמים שלהם.

מתוך כך עמדו רבנים שבין קהילת חב"ד ושאלו את פי רבינו האם עליהם לשנות לאור דבריו בהתוועדות. ועליהם ענה כ"ק אדמו"ר ז"ע במענה, וזה לשונו: "לא ישנו ממנהגם עד עתה כפשוטו. ולא

יתחילו ח"ו במחלוקת חדשה. וישקיעו מרצם במבצע אהבת ישראל."

הגר"ר מסאטמאר

הרי דעת רבינו שמבחינת הלכה היה עדיף להפך זמני שאלת הגשמים, אלא שיש לקחת בחשבון את התמונה הגדולה - לקיים השלום בין הקהלות. ומעניין לציין שזו לא הפעם הראשונה בנושא זה שההלכה נדחתה מפני שמירת השלום. לפני כשבע מאות שנה, בעיר טולטולא שבספרד, כשרצה הרא"ש להמשיך שאלת גשמים לאחר הפסח, ננעם ההחלוקים עליו למען קיום השלום [כמובא בסימן הקודם].

סיכום הדברים

א. הפוסקים הכריעו שאין לשנות זמן שאלת מטר אף במקום שיש צורך לגשם גם בימות החמה.

ב. יש לחקור מה הדין במדינות שבדרום לקו המשווה, שבהן עונות השנה הפוך, בקיץ שלנו, חורף להם, בחורף שלנו קיץ להם, מה יעשו לענין שאלת גשמים.

ג. הראשון לדון בזה, הוא בשו"ת מהרח"ש שהשיב ליישוב החדש בברזיל שלא ישאלו מטר לאחר הפסח, זולת בשומע תפלה לפי הצורך. אך גם בין סוכות לפסח לא ישאלו כיון שהוא ימות החמה להם.

ד. בתקופה מאוחרת, קהלת בואנוס איירס קיבלה הוראה לנהוג כדעת מהרח"ש (שו"ת מילי דעזרא, ושו"ת דבר שאול). גם תושבי אוסטרליה וניו זילנד שאלו כדת מה לעשות, והורה להם רבי נתן אדלר אב"ד לונדון לעשות כדעת מהרח"ש.

ה. הג"ר אברהם עבר הירשאוויץ כיהן כמו"צ במלבורן אוסטרליה וראה שהגשמים באוסטרליה טובים כל ימות השנה, וטען שהנכון שישאלו לאחר הסוכות כמנהג שאר העולם, ולאחר הפסח ישאלו בשומע תפלה. שוב הסכימו על ידו הג"ר יצחק אלחנן ספקטור והגר"ש סלאנט.

ו. גם בכך החיים פסק כנ"ל, שגם מדינות שבדרום לקו המשווה ישאלו כשאר חוצה לארץ עד הפסח, שאף אם אין צורך כל כך לגשם, סוף סוף אינו מזיק. אך במקומות שבהן הגשם מזיק, לא ישאלו בין סוכות לפסח.

ז. בשו"ת מנחת יצחק העיר שקשה להכריע דבר קבוע כיון שהדבר תלוי בטבע כל ארץ, אם הגשמים בקיץ מזיק אם לא. ומפני כן יעץ בשם הגר"י מסאטמאר דעדיף לשאול בשומע תפלה ובה אין פגם אם הדין שלא לשאול. [וש"ץ לא ישאל אף בשומע תפלה].

ח. יש אומרים שכל חוצה לארץ - כולל מדינות הדרומיות - שיהו בלי יוצא מן הכלל. ובקומות שהגשם מזיק בין סוכות לפסח אין לחוש, שאין מבקשים אלא טל ומטר לברכה, ולא לקללה (שו"ת דבר יהושע, ותשובות והנהגות, וכ"מ בהר צבי). ובמקום שצריך גשם לאחר הפסח, חייבים לשאול מיהא בשומע תפלה (תשובות והנהגות שם).

ט. יש מוסיפים שבזמנינו שיש המצאות טכנולוגיה לנצל הגשמים היתרים בימות החמה לאחסון עבור שאר ימות השנה, הגשמים אינם כ"כ סימן קללה אף בימות החמה (ילקוט יוסף).

י. השבט הלוי נחלק על הנ"ל וסובר ששאלת גשמים קבועה לימות הגשמים בזמן שהוא. ומדינות שבדרום לקו המשווה, כיון שהעונות הפוכות, הזמן הנכון לשאלת גשמים הוא אחר הפסח עד סוכות. למעשה, לא רצה השבט הלוי להורות כדברי סברתו.

יא. המפרשים הקשו סתירה בדברי הרמב"ם, והשבט הלוי מיישב לפי דבריו, דמה שכתב בפיה"מ שהזמן משתנה לפי צורך המדינה, היינו במקום שעונות השנה הפוכות. אבל מה שכתב ביד החזקה שאין הזמן משתנה, היינו בשאר מדינות שהעונות שוות.

יב. יש לחקור לפי סברת השבט הלוי, מתי יתחילו שאלת גשמים בפסח, אם ביום א' או באחרון של פסח.

יג. בהתוועדות ט"ו באב, צידד כ"ק אדמו"ר ז"ע כסברת השבט הלוי בדרך לימודו. אבל לענין מעשה, הורה לבני אוסטרליה שלא ישנו מהמנהג קבוע שם שלא יבאו לידי מחלוקת.

[6] ועוד הרבה מפוסקי זמנינו הלכו בדרך זה, כגון הציץ אליעזר (חלק יד סימן צג), הבצל החכמה (חלק ו סימן פה), שו"ת אור לציון (חלק ב פרק ז אות ל).

[7] שבפירוש המשנה מבואר שזמן שאלת גשמים משתנה לפי צורך המקום. ואילו ביד החזקה בהלכות תפילה כתב להדיא שיש להשוות

לכו"ע, אין להזכיר. אבל בזמן שגשמים טובים ומועילים לרובא דעלמא, אז גם במקום שהם מזיקים שפיר יש להזכיר, עכ"ל. [5] סברא זו צ"ע, דמצינו שנחלקו הפוסקים בדין בן ארץ ישראל שבא לחוץ לארץ, ובכל המשא ומתן לא היה צד שתהא כוונתו על מקום אחר, הא חזינו שהברכה אמורה על המקום שבו הוא נמצא.

This question is not a new one, as the Sefer Hattur^[31] (12th century, France) seems to address it. After citing the Gemara's instruction that "b'shaas hasakanah one lights indoors," he adds: "And once the minhag began, it remained." In other words, even when the reason no longer applied, the practice continued.

But why would a custom remain if the original

reason had fallen away?

Several explanations have been offered. One of the Rishonim, the Sefer HaNeyar (attributed to one of the French Baalei Tosafos, the exact author is unknown), writes that as long as Jews live among non-Jews, it is considered a sha'as hasakanah. The Levush^[41] gives a similar reasoning: since Jews are under gentile authority,

even without active danger, it retains the sha'as hasakanah status. Clarifying this sevarah, Rav Elyashiv^[51] explains that these factors may not suffice to justify an initial change in the takkanah, but once it was modified during times of real danger, the change remains so long as even a remote risk exists.

The Laws of Rentals

Repairs and Maintenance

As a rule, the specified terms of the contract, as well as the local common customs, determine whether and when landlords and tenants are responsible for repairs and maintenance.[1] These must be done in a reasonable and timely fashion. Otherwise, the tenant may withhold future rent and use it toward the repairs.[2] If he did not and instead chose to live with the situation, the tenant is generally not entitled to a discount on the previous rent.[3]

In the absence of an established custom, the halachos are as follows: At the beginning of a lease, the landlord must provide all skilled work required to make the area suitable for its intended purpose, even if the renter saw the property beforehand and didn't stipulate that it will be provided. Subsequently, if the lease was for a specific property, and things broke or became unusable during the lease, the landlord is exempt from repairing it. However, if the lease was for a property in general and not limited to a specific property, the landlord must provide all repairs that are inherent to the regular usage of the rental and require skill. Unskilled maintenance and repairs are the responsibility of the renter.[4]

At the end of the lease, the tenant can take along all the improvements he added.[5] An exception to these rules is the mezuzos. The mezuzah is always the responsibility of the tenant, however, he cannot take it with him when he leaves unless the following occupant is a non-Jew. Otherwise, the mezuzos must be left behind, and the landlord must reimburse the tenant for them.[6] Note that outside of Eretz Yisrael, a rental for less than thirty days does not require a mezuzah.[7]

Demolition or Collapse

A landlord may not demolish the rental or any part of it without the consent of the tenant; if he does so anyway, he is obligated to provide an alternative.[8] If the property became uninhabitable on its own, e.g. it collapsed or burnt down, and the lease was for this specific property, the landlord does not have to rebuild it, but he must return the remaining rent money. According to some opinions, if the house is still standing but is in danger of collapse, the landlord must repair it up to the value of the rent money he received. If the lease was not specific to this property, e.g. a hotel room, the landlord must provide an alternative property. The alternative can be smaller than the first, unless the agreement was to provide "a home such as this", in which case it must have all the original specifications.[9]

Perhaps we can offer another explanation focusing on the concern that circumstances could again return to sakanah. Tosafos^[6] mentions this regarding the placement of tekias shofar — originally done during Shacharis but moved to Musaf in times of persecution. Even after the threat passed, the change remained, as danger might reoccur one day.

A more conceptual approach, quoted in the name of the Brisker Rav^[7], suggests that when the Gemara allowed indoor lighting during danger, the takkanah itself was fundamentally altered. That is, once a sha'as hasakanah occurred, Chazal established a new mode of fulfilling the mitzvah — lighting indoors providing in-house pirsumei nisa. Thus, even when the danger subsided, the nature of the takkanah had already changed, allowing the mitzvah to be fulfilled through the shaas hasakanah method indefinitely.

Rav Meir Soloveitchik^[8] explains that this may be what the Sefer Halittur meant by "once the minhag began, it remained": when Chazal introduced an alternative mode, it became a permanent method to fulfill the mitzva.

These sevaros explain our minhag of lighting the menorah inside mirroring the times of shaas hasakanah, even though there is no sakanah today.

But one issue remains since many Jews have the minhag to light near a window that is visible from outside - as mentioned by the Mishna Brurah.^[9] Why is that? The shaas hasakanah method described in the Gemara was meant to be totally private.

In justifying the old minhag of lighting indoors, the Aruch HaShulchan^[10] offers a practical reason unrelated to shaas hasakanah: the wintry climate. When Jews migrated to Europe, they faced cold, wet, and windy December nights, making outdoor lighting impractical. Also, in such weather, few pedestrians are outside, eliminating much of the mitzvah's pirsumei nisa.^[11]

Rav Shmuel Kamenetzky^[12] explains that shaas hasakanah in this context doesn't necessarily refer to life-threatening danger; rather, it means that the menorah is at risk. Vandals might extinguish the neiros, steal, or damage the menorah. This idea is based on the peirush of several Rishonim, such as Rabbeinu Yerucham,^[13] Kolbo,^[14] and others who mention this concern.

Now, this kind of "sakanah" is entirely relevant today, where every year we hear stories of vandalism involving public menorahs. The menorah is therefore placed indoors to avoid these problems. This explains why some still place the Menorah at the window, since it mitigates the risk of vandalism while allowing the light to shine outside.

To summarize, public menorah lightings are not bound by the technical halachos regarding the placement of the menorah because they are not a fulfillment of the chovas yachid. Their sole purpose is pirsumei nisa similar to the minhag of lighting the menorah in shul. And since today there is no real concern of sakanah, we perform the minhag openly to maximize the pirsum. In contrast, the menorah lit at home fulfills the chiyuv of hadlakah and is subject to the detailed guidelines set forth by Chazal and the Rishonim, so the tradition of indoor lighting is upheld as outlined by them.

[1] Tur CM 314

[2] Nesivos 312:11

[3] Shut Maharam Padawe 39 See sefer Sechirus Batim B'Halacha siman 3

[4] CM 314:1-2

[5] Nimukai Yosef BM 59a If he made improvements to the property that will be left behind, see the section of Nehene and Yored.

[6] YD 291:2

[7] YD 286:22

[8] CM 312:17, Nesivos 312:5

[9] CM ibid.

[3] הל' חנוכה (דף קיד ע"ב)

[4] סימן תרעא (סעיף ח)

[5] הובא בספר שבות יצחק (הל' חנוכה עמ' מ)

[6] מס' ראש השנה (לב, ב) ד"ה בשעת

[7] ראייתו בקובץ משולחן מלכים (כסליו תשס"ו עמוד עג).

[8] הובא שם

[9] סימן תרעא (ס"ק לח)

[10] סימן תרעא (סעיף כד). ויש לציין שקרוב לזה איתא בריטב"א מס' שבת (כא, ב) ד"ה ובשעת הסכנה.

[11] ראה בספר מקראי קודש (הל' חנוכה סימן כג) שכתב נפקא מינה בין ב' טעמים של הערה"ש. לטעם הא',

אם רוצה לטרוח ולהדליק בחוץ, הרשות בידו, אבל לטעם השני, נכון יותר להדליק לפני.

[12] ספר קובץ הלכות (הלכות חנוכה פרק ז אות ג)

[13] נתיב ט (חלק א)

[14] סימן מד (בתחילה)